
Р.І. БУРДА¹, В.В. ПРОТОПОПОВА², М.М. ФЕДОРОНЧУК^{2,3}, М.В. ШЕВЕРА^{2,3}

¹Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу Національної академії наук України
вул. Академіка Лебедева, 37, Київ, 03143, Україна

²Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного Національної академії наук України
вул. Терещенківська, 2, Київ, 01601, Україна

³Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди
вул. Сухомлинського, 30, Переяслав-Хмельницький, 08400, Україна

СИНАНТРОПІЗАЦІЯ ФЛОРИ ТА РОСЛИННОСТІ – ЗАГРОЗА БІОРІЗНОМАНІТТЮ

II Всеукраїнська наукова конференція
«Синантропізація рослинного покриву України»

27 вересня 2012 року в м. Переяславі-Хмельницькому відбулася II Всеукраїнська наукова конференція «Синантропізація рослинного покриву України». У її роботі взяли участь науковці з різних регіонів України. Було обговорено низку питань, пов'язаних із впливом неаборигенних рослин на довкілля, синантропізацією рослинного покриву тощо.

Останнім часом спостерігається посилення впливу чужорідних видів рослин і тварин на місцеву біоту, що негативно позначається на стані навколишнього природного середовища. Проблема неаборигенних організмів, у тому числі видів адвентивних рослин, була визнана другою після знищення місцезростань рослин та місцеперебувань тварин, а в деяких країнах, наприклад США та Австралії, навіть першою, найбільшою загрозою біорізноманіттю. Процес адвентизації рослинного покриву став проблемою якості довкілля. Екологічна ціна інвазій – невиправна загроза видам та екосистемам. На доповнення до цього – економічна ціна, включаючи прямі й опосередковані збитки чи шкоду, втрату вигод, що у світовому масштабі становить мільярди доларів щорічно.

Ці питання актуальні не тільки для науковців, які досліджують різні аспекти процесу синантропізації рослинного покриву, але й для урядових інституцій, тому вони обговорювалися на таких авторитетних міжнародних форумах, присвячених збереженню біологічного різноманіття, як Конференція ООН з проблем сталого розвитку (Ріо-де-Жанейро, Бразилія 1992) та Конференція ООН з проблеми неаборигенних видів (Трондхейм, Норвегія, 1996), численних спеціальних конференціях із фітоінвазій. Було усвідомлено, що вирішити проблему інвазій неаборигенних організмів, зокрема видів адвентивних рослин, можна лише комплексно і на міжнародному рівні, оскільки експансії рослин, тварин, мікроорганізмів та вірусів не мають кордонів і локальні заходи вже не можуть дати позитивних результатів.

В Україні вплив неаборигенних рослин на довкілля з кожним роком зростає. За рівнем адвентизації флори країна посідає

© Р.І. Бурда, В.В. Протопопова,
М.М. Федорончук, М.В. Шевера, 2013

досить високе місце, і цей процес прогресує. Чітко простежуються тенденції збільшення чисельності видів адвентивних рослин і розширення спектра їхніх місцезростань, прискорюються темпи занесення й поширення, підвищується ступінь натуралізації видів.

За шість років, від часу проведення I Всеукраїнської наукової конференції (2006), було накопичено багато нових цікавих і важливих матеріалів, які потребували обговорення і прийняття дієвих заходів щодо контролю неаборигенних рослин. Саме цій проблемі й була присвячена II Всеукраїнська наукова конференція «Синантропізація рослинного покриву України», яка відбулася 27 вересня 2012 р. в м. Переяслав-Хмельницькому. Організаторами форуму стали ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України. У роботі Конференції взяли участь науковці з 23 академічних установ і вищих навчальних закладів різних регіонів України.

Із привітанням до учасників Конференції звернулися перший проректор Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди канд. пед. наук В.П. Хомич, заступник директора з наукової роботи Інституту ботаніки д-р біол. наук О.К. Золотарьова, заступник директора з наукової роботи Наукового центру екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу д-р біол. наук, проф. Р.І. Бурда, провідний спеціаліст Міністерства екології та природних ресурсів України О.З. Петрович. У привітаннях вони наголосили на актуальності проблеми, порушеної оргкомітетом Конференції, та побажали учасникам плідної роботи й цікавих дискусій.

На пленарному засіданні було заслухано ряд проблемних наукових доповідей. Так, у виступі д-ра біол. наук, проф. Р.І. Бурди (Науковий центр екомоніторингу та біорізноманіття мегаполісу НАН України) «Вивчення

та контроль чужорідних організмів: час консолідації зусиль» проаналізовано сучасний стан дослідження видів адвентивних рослин, запропоновано заходи для комплексного вивчення чужорідних видів рослин. Було наголошено на необхідності координації зусиль дослідницьких груп з питань фітоінвазій, розроблення цільової науково-дослідної програми НАН України, створення загальнодоступних баз даних, підготовки серійного видання «Чужорідні види флори України: енциклопедія» тощо. Учасники Конференції схвально сприйняли основні ідеї доповіді.

У доповіді «Дослідження інвазійних рослин Середнього Придніпров'я», яку виголосив канд. біол. наук, проф. В.М. Джуран (Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет), окреслено завдання та перші результати співпраці науковців Інституту ботаніки НАН України і Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету у вивченні інвазійних видів рослин регіону, виділено види інвазійних рослин для моніторингових досліджень.

Доповідь співробітників Інституту ботаніки НАН України д-ра біол. наук, проф. В.В. Протопопової, д-ра біол. наук М.М. Федорончука, канд. біол. наук М.В. Шевери «Участь видів інвазійних рослин у різних типах біотопів Середнього Придніпров'я» присвячена новому аспекту вивчення інвазійних рослин — їхній ролі у природних та антропогенних біотопах. Автори проаналізували участь 40 видів адвентивних рослин із високою інвазійною спроможністю та встановили, що в регіоні найбільш адвентивізованими є 37 природних і 32 антропогенних біотопи, а найістотніші зміни у природних екосистемах спричинені 8 видами-трансформерами.

У виступі канд. біол. наук Л.В. Зав'ялової (Інститут ботаніки НАН України) «Фітоінвазії на території об'єктів природно-заповідного фонду України: завдання дослідження» проаналізовано світовий досвід з цієї проблеми, окреслено основні напрями вив-

Учасники II Всеукраїнської наукової конференції «Синантропізація рослинного покриву України»
м. Переяслав-Хмельницький, 27 вересня 2012 р.

чення фітоінвазій, які б сприяли обмеженню цього процесу на природно-заповідних територіях.

Результати дослідження різних аспектів синантропізації рослинного покриву — проблеми інвазій неаборигенних організмів, необхідність створення бази даних з урбанофлор України, сучасне поширення інвазійних видів рослин, зокрема *Impatiens parviflora*, представників родини Poaceae, видів роду *Juncus*, синантропізація флори біосферного заповідника «Дунайські плавні», національного природного парку «Пирятинський», берегової зони Азовського моря, урбанофлори Харкова тощо — були представлені в доповідях кандидатів біологічних наук: М.В. Шевери, М.В. Величка, О.І. Жмуд, В.П. Коломійчука, І.Г. Ольшан-

ського, Н.А. Пашкевич; та аспірантів: М.О. Голівець, К.О. Зв'ягінцевої, О.А. Коваленка.

До початку роботи Конференції опубліковано її матеріали «Синантропізація рослинного покриву України: тези наукових доповідей» (Київ, Переяслав-Хмельницький, 2012).

Для учасників заходу було організовано цікаву пізнавальну екскурсію в музей Тараса Шевченка «Заповіт» і тематичну — в урочище Куряче горло, що в околицях Переяслава-Хмельницького. Опис маршруту ботанічної екскурсії з переліками рідкісних видів рослин, занесених до Червоної книги України та регіонально рідкісних, а також видів адвентивних рослин викладено в опублікованому до Конференції науково-

методичному виданні «Ботанічна екскурсія в околицях Переяслава-Хмельницького» (К.: Фітосоціоцентр, 2012).

Конференція засвідчила зростання інтересу до проблем синантропізації рослинного покриву, зокрема помітне розширення кола молодих фахівців, які працюють над вирішенням різних аспектів цієї проблеми.

Підсумком роботи Конференції стала резолюція, у якій сформульовано першочергові заходи щодо розв'язання проблеми фітоінвазій: а) ухвалення Національної стратегії контролю неаборигенних організмів в Україні; б) організація державного Міжвідомчого комітету з біологічних інвазій України; в) створення при Відділенні загальної біології НАН України і Міністерстві екології та природних ресурсів України по-

стійної міжвідомчої Комісії з питань інвазій чужорідних видів із секцією фітоінвазій; г) запровадження Державної цільової наукової програми «Чужорідні види у флорі України» із відповідними юридичним та фінансовим забезпеченням; г) підготовка національного видання «Чужорідні види у флорі України: енциклопедія» з попередньою публікацією його концепції і структури; д) створення цільової бази даних щодо чужорідних видів в Україні, насамперед розроблення бази бібліографічних даних «Чужорідні види флори України: роки і автори»; е) активізація різноманітної освітньої та методичної роботи з висвітлення серед широких верств населення проблеми неаборигенних рослин і їхнього впливу на довкілля, здоров'я людей і тварин.